

Συνοχή¹

Ο όρος αναφέρεται στα ποικίλα γλωσσικά μέσα (γραμματικά, λεξιλογικά, φωνολογικά) με τα οποία οι προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους ώστε να αποτελέσουν μεγαλύτερες ενότητες λόγου. Αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της κειμενικότητας, δηλαδή της ιδιότητας που καθιστά ένα κομμάτι λόγου κείμενο με σημασία. Κάθε γλωσσικό στοιχείο που εμφανίζεται σε ένα κείμενο αποτελεί εργαλείο για τη γνωστική επεξεργασία τόσο από τον πομπό (ομιλητή-συγγραφέα) όσο και από τον δέκτη (ακροατή-αναγνώστη) άλλων γλωσσικών στοιχείων του κειμένου. Η πιο εμφανής εκδοχή αυτής της ιδιότητας είναι η σύνταξη, η οποία υπαγορεύει συγκεκριμένα σχήματα οργάνωσης στο κείμενο. Η συνοχή επιτυγχάνεται μέσω ποικίλων γλωσσικών τεχνικών όπως η επανάληψη (ρητή επανάληψη ή επανεμφάνιση ενός στοιχείου με διαφορετική γραμματική κατηγορία, π.χ. ουσιαστικό-ρήμα), ο παραλληλισμός, η παράφραση, η έλλειψη. Επίσης, με τη χρήση αντωνυμιών, τροποποιητών (επιθέτων και επιρρημάτων), συνδέσμων (παρατακτικών και υποτακτικών), αλλά και με τη χρήση των γραμματικών χρόνων, της ρηματικής όψης (στα εγχειρίδια της νεοελληνικής γλώσσας αναφέρεται ως *τρόπος του ρήματος*) και της τροπικότητας. Στη συνοχή του κειμένου συμβάλλει επίσης και η λειτουργική προοπτική της πρότασης, δηλαδή η οργάνωσή της σε θέμα και σχόλιο (παλιά και νέα πληροφορία). Σημαντικός τέλος είναι ο ρόλος της επιτόνισης σε προφορικά κείμενα. Γενικά, λοιπόν, η συνοχή αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο δομείται η σημασία ενδοκειμενικά. Δεν περιορίζεται ωστόσο στη σύνταξη ή τη μορφολογία, καθώς εμπεριέχει τη λειτουργική χρήση των γραμματικών και συντακτικών δομών μέσα στον πραγματικό χρόνο και τη διεπίδρασή τους με άλλους παράγοντες κειμενικότητας, όπως η συνεκτικότητα.

Τρόποι επίτευξης της συνοχής²

1. χρήση διαρθρωτικών λέξεων λέξεων και εκφράσεων, που σηματοδοτούν καθαρά τις σχέσεις συνοχής:

- **το αίτιο - αποτέλεσμα:** επειδή, διότι, έτσι, γι' αυτό το λόγο, κτλ.
- **η αντίθεση - εναντίωση:** αλλά, όμως, ωστόσο, από την άλλη πλευρά, όμως, αν και, εντούτοις, εξάλλου, άλλωστε, ωστόσο, αντίθετα κτλ.
- **η χρονική σχέση:** έπειτα, αργότερα, όταν, ύστερα, προηγουμένως, εντωμεταξύ κτλ.
- **η επεξήγηση:** με άλλα λόγια, δηλαδή, με όσα είπα προηγουμένως εννοούσα, (για να με καταλάβετε) θα σας το παρουσιάσω με άλλο τρόπο, για να γίνω σαφέστερος κτλ.
- **η έμφαση:** είναι αξιοσημείωτο ότι..., θα ήθελα να τονίσω το εξής .../ να επιστήσω την προσοχή σας κτλ.
- **ένα παράδειγμα:** π.χ. λ.χ., για παράδειγμα κτλ.
- **η απαρίθμηση επιχειρημάτων, η εισαγωγή μιας καινούριας ιδέας, χρήση συνδετικών φράσεων:** πρώτο... δεύτερο, καταρχήν, τελικά, το επόμενο επιχείρημα/θέμα που θα μας απασχολήσει, ο κυριότερος παράγοντας, μία από τις σημαντικότερες αιτίες κτλ.
- **έμμεση αναφορά στην προηγούμενη παράγραφο ή περίοδο η οποία γίνεται με:**
 - επανάληψη της τελευταίας ιδέας της παραγράφου ή της περιόδου
 - επανάληψη του κεντρικού νοήματος της προηγούμενης παραγράφου ή της προηγούμενης περιόδου

¹ http://www.komvos.edu.gr/glwssa/Lexiko/lexiko_n.htm

² πηγές: *Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου* (ενότητα 7), *Έκφραση Έκθεση Α Λυκείου* (Αφήγηση: Οργάνωση λόγου. Συνοχή κειμένου) και *Έκφραση Έκθεση Β Λυκείου* (Σημειώσεις – περίληψη: Κρατώ σημειώσεις κατά παράγραφο)

- ο επανάληψη μιας λέξης ή φράσης της προηγούμενης παραγράφου ή περιόδου
 - **η διάρθρωση του κειμένου:** το άρθρο/η μελέτη/ η εισήγηση/ η ομιλία μου χωρίζεται σε τρία μέρη: στο πρώτο κτλ.
 - **ένα συμπέρασμα, συγκεφαλαίωση:** επομένως, συνεπώς, λοιπόν, για να συνοψίσουμε, συγκεφαλαιώνοντας/επιλογικά/συμπερασματικά θα λέγαμε ότι... κτλ.
2. **επανάληψη** μιας λέξης/φράσης (π.χ. ο μηνυόμενος, στο μηνυόμενο) η **παράλειψη** μιας λέξης/φράσης που ήδη αναφέρθηκε (π.χ. όμως ομολόγησε, ενν. ο μηνυόμενος)
 3. **αντικατάσταση** μιας λέξης με αντωνυμία (ο οποίος = ο μηνυόμενος), με επίρρημα (στη Σοβιετική Ένωση, όπου...), με άλλη συνώνυμη λέξη (ο μηνυτής = ο ενάγων) κτλ.
 4. χρήση **συνυπόνυμων** και **υπερώνυμων** λέξεων (ο ταξιδιωτικός πράκτορας, ο καθηγητής, ο δικηγόρος > ο επαγγελματίας).
 5. χρήση του **όλου** και των **μερών** του (π.χ. προκαταβολή, υπόλοιπο > συνολική αμοιβή).
 6. χρήση **γενικότερου όρου** (π.χ. φοιτητές, σπουδαστές, μαθητές > σπουδάζουσα νεολαία)
 7. χρήση λέξεων που ανήκουν στον **ίδιο χώρο** και παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια (π.χ. δραχμές, ποσό, συνολική αμοιβή).
 8. με έμμεση αναφορά στην προηγούμενη παράγραφο ή περίοδο η οποία γίνεται με:
 - επανάληψη της τελευταίας ιδέας της παραγράφου ή της περιόδου
 - επανάληψη του κεντρικού νοήματος της προηγούμενης παραγράφου ή της προηγούμενης περιόδου
 - επανάληψη μιας λέξης ή φράσης της προηγούμενης παραγράφου ή περιόδου.
 9. με ερώτηση.

Συνεκτικότητα³

Ο όρος αναφέρεται στην αλληλουχία σημασιών, η οποία καθιστά ένα κομμάτι λόγου κατανοητό ως κείμενο. Πρόκειται για βασική ιδιότητα του κειμένου, η οποία μπορεί να του προσδώσει σημασία, ακόμη και όταν αυτό στερείται συνοχής. Η συνεκτικότητα δεν περιορίζεται στο επιφανειακό κείμενο, αλλά εγκαθιστά σχέσεις μεταξύ των γλωσσικών στοιχείων και της κοινής γνώσης αυτών που συμμετέχουν στο επικοινωνιακό συμβάν, δημιουργώντας έτσι έναν κειμενικό κόσμο, ο οποίος δεν βρίσκεται αναγκαστικά σε πλήρη αντιστοιχία με τον φυσικό κόσμο. Η γνώση εδώ νοείται όχι μόνο ως δηλωτική γνώση γεγονότων ή πίστεων, αλλά και ως διαδικασία μέσω της οποίας ενεργοποιούνται οι έννοιες και οι σχέσεις (χρονικές, αιτιακές, χωρικές κλπ.) και λεκτικοποιούνται σε γλωσσικές εκφράσεις. Καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή παίζουν τα συμφραζόμενα, το πλαίσιο της περιστάσης επικοινωνίας, το οποίο και καθορίζει ποιες έννοιες και σχέσεις είναι συναφείς με τη συγκεκριμένη περίπτωση και επομένως θα ενεργοποιηθούν από τον πομπό και τον δέκτη, ώστε να δομηθεί ο κοινός τους κειμενικός κόσμος. Έτσι, ένα εκφώνημα, ή μια αλληλουχία εκφωνημάτων, αποκτά νόημα, μόνο όταν ενταχθεί στα συμφραστικά του πλαίσια. Π.χ. το εκφώνημα *Και τώρα τι θα κάνουμε;*, παρόλο που εμπεριέχει στοιχεία συνοχής (ο σύνδεσμος και το δεικτικό-χρονικό τώρα, το μόρφημα του προσώπου), δεν αποκτά νόημα παρά μόνο στο πλαίσιο ενός επικοινωνιακού συμβάντος, όπου είναι γνωστά στους συμμετέχοντες τα λογικά στοιχεία (χώρος, χρόνος, πρόσωπα, θέμα) που συνθέτουν τον "κόσμο" της συγκεκριμένης διεπίδρασης.

³ http://www.komvos.edu.gr/glwssa/Lexiko/lexiko_n.htm